

Het oor van Vincent

Tijdens onze rondleidingen krijgen we nogal eens de vraag voorgeschoteld 'hoe het nu eigenlijk zit met dat oor van Vincent?' Sommigen denken wel eens dat het incident met het oor in Nuenen zou zijn gebeurd. Andere bezoekers weten zeker dat Vincent tot zijn daad kwam uit liefdesverdriet voor een prostituee in Arles. Hoe zat dat nou precies? Hieronder zet ik de mogelijke feiten op een rijtje.

Vincent van Gogh verbleef van 20 februari 1888 tot 16 mei 1890 in het Zuid-Franse dorpje Arles, niet ver van Nîmes. Hij wilde daar graag 'het andere licht' zien dat hij kende van schilderijen van o.a. Delacroix en van Japanse tekeningen. Naar de tropen gaan was voor hem te kostbaar en daarom koos hij voor een stadje in de Provence.

Bovendien wilde hij in Zuid-Frankrijk een kunstenaarskolonie ('atelier van het Zuiden') stichten voor schilders met dezelfde kunstopvattingen. Daarom huurde hij in Arles het "Gele huis" en schilderde daar een aantal werken waarmee hij zijn kunstenaarshuis kon decoreren. Vincent keek al maanden verlangend uit naar de komst van de kunstschilder Paul Gauguin, voor wie hij een grote bewondering had. Op 23 oktober 1888 kwam Gauguin bij hem logeren, vooral omdat deze veel belang hechtte aan de contacten met Vincents broer

Zelfportret met verbonden oor
(JH 1657, januari 1889)

Theo, de kunsthandelaar. Amper twee maanden later volgde op 23 december van dat jaar de breuk tijdens een hoog oplopende ruzie over de plaatselijke cafébazin. Beiden waren ze verliefd op haar, zodat ze haar al vele malen geschilderd hadden. Volgens de "ruzie-over-een-meisjethorie" zou Vincent toen met zijn scheermes hebben uitgehaald naar Gauguin, die zich nog net kon verweren. Maar Vincent sneed per ongeluk(?) het onderste deel van zijn linkeroor af.

vertrek van Gauguin

Dat onenigheid met zijn kunstcompaan Gauguin een rol zal hebben gespeeld in het oorincident is zeer aannemelijk. De twee schilders bewonderden elkaar, maar hun werkwijze was verschillend. Gauguin schilderde het liefst buiten, in het vrije veld of uit het hoofd. Terwijl Vincent bij voorkeur buiten schetste en binnen in zijn atelier het schilderij pas afmaakte. Ook hadden ze vaak felle discussies over allerlei kunstzaken, zoals ook in de dagen voorafgaande aan die 23^e december. Paul Gauguin nam daarom het besluit om uit Arles te vertrekken. Volgens de "ruzie-over-Gauguins-vertrektheorie" zou juist dat voorgenomen vertrek de aanleiding zijn geweest tot het beroemde oorincident. Of het nu om een meisje ging of over Gauguins vertrek, Vincent heeft zijn afgesneden stukje oor in een kledingstuk verpakt en het zo aan een vriendin, een prostituee gegeven die hij tegenkwam in een nabijgelegen hotelletje. De volgende ochtend is Vincent door politieagenten in het 'gele huis' in bed gevonden. Verzwakt door het vele bloedverlies en bewusteloos, is hij toen onmiddellijk naar het ziekenhuis in Arles gebracht, waar hij veel last kreeg van nachtmerries en hallucinaties. Over dit incident verscheen een week later, op 30 december, een kort berichtje in het plaatselijke zondagsblad Le Forum Républicain. In de eerste week van januari 1889 was Vincent al zodanig hersteld dat hij het ziekenhuis mocht verlaten. Gauguin heeft later, toen hij al lang een beroemd kunstenaar was, in zijn memoires verteld dat hij die bewuste avond de nacht maar in een hotel had doorgebracht.

zwijgen

Zelfportret met verbonden oor en pijp
(JH 1658, januari 1889)

Overigens beweerden enkele jaren geleden de Duitse historici Hans Kaufmann en Rita Wildegans dat niet Vincent zelf maar Paul Gauguin het oor zou hebben afgesneden met zijn degen. Want dat Gauguin een degen in Arles had, is bekend. Dus er was wèl sprake van een ruzie, maar Gauguin zou gesneden hebben! Aan dit verhaal wordt overigens zeer getwijfeld door de conservatoren van het Van Gogh Museum in Amsterdam. De Duitse onderzoekers vinden hun

theorie zelf 'heel logisch' want Van Gogh en Gauguin zouden samen hebben afgesproken om te zwijgen over dit voorval. Gauguin zweeg om vervolging te voorkomen, Van Gogh wilde zijn vriend behouden. Dit incident zou ook de woorden van Vincent verklaren in een laatste brief aan Gauguin: "*Jij bent stil, en ik zal dat ook zijn*". Zo beweren Kaufmann en Wildegans in hun studie *Van Gogh's Ear: Paul Gauguin and the pact of silence* (Hamburg, september 2008)

officieel

Maar aan deze Duitse onderzoekresultaten wordt sterk getwijfeld. De officiële, Amsterdamse, lezing is dat Vincent aan een vorm van epilepsie(*) leed en bovendien aan tinnitus (oorsuizen) en dat zorgde voor bepaalde aanvallen waarin hij zichzelf niet meer kende. Het zou tijdens zo'n aanval zijn geweest dat hij zichzelf met zijn scheermes verminkte en een stukje van zijn oor sneed. De relatie met Gauguin was in die dagen gespannen, hun kunstopvattingen en werkwijze lagen nogal uit elkaar. En wellicht zou de vijandige sfeer in Arles op die dag, zondag 23 december 1888, de aanval hebben uitgelokt. En Vincent heeft zich toen zèlf in een moment van zo'n aanval met een mes in het oor gesneden. Uit gevoelens van boosheid en vertwijfeling.

Aan deze laatste lezing zullen we ons als Vincentre-gidsen houden, als we vragen beantwoorden van bezoekers over het oor van Vincent. Want dat luistert nauw!

Gerard Netten, gids

(*) Vincent geloofde, zich aansluitend bij de mening van zijn arts, dr. Felix Rey, dat hij aan epilepsie leed. Tegenwoordig gaat men er van uit dat hij leed aan een bipolaire stoornis die mogelijk werd versterkt door slechte voeding, een te hoge werkbelasting en een overmatige consumptie van tabak en alcohol. (Jörn Hetebrügge, *Vincent van Gogh 1853-1890*, blz. 167)

Ik heb natuurlijk ook Van-Goghkenner **Ton de Brouwer** naar zijn mening gevraagd.

Hij vindt dat je bij dit beroemde incident van Vincents oor altijd moet uitgaan van feiten die zo dicht mogelijk bij de bron liggen. En dat je je moet baseren op mensen die ter zake kundig zijn. Zoals bijvoorbeeld het onderzoek van Doiteau en Leroy in 1938. Deze onderzoekers hebben politieagent Alphonse Robert nog gesproken die erbij werd geroepen toen het incident had plaatsgevonden en ook dokter Rey in Arles. Deze dokter had naar eigen zeggen het oorletje van Vincent nog jaren op sterk water in zijn werkkamer staan.

Daarnaast wees Ton de Brouwer nog op een andere -op feiten gebaseerde -theorie van 3 jaar geleden van de Britse kunsthistoricus Martin Baily. Deze onderzoeker veronderstelt dat Van Gogh zich verwondde i.v.m. het aanstaande huwelijk van zijn broer Theo met Johanna Bonger. Volgens Baily was Van Gogh bang om de emotionele en financiële steun van zijn broer Theo te verliezen. Daarom zou hij zich aan het oor hebben verwond.

Maar Ton kan geen waardering opbrengen voor de vele veronderstellingen en romantiserings rondom de kwestie van Vincents oor. Zoals bijvoorbeeld Irving Stone heeft gedaan in zijn 'biografie' Het leven van Vincent van Gogh. Er zijn zo, aldus Ton de Brouwer, heel wat verkeerde beelden de wereld in gebracht, met name door de film Lust for Life (1956). Vanaf deze film is zelfs door sommigen gesuggereerd dat Vincent zijn hele oor heeft afgesneden.... En dat is pertinent onjuist!

Tot slot meent Ton de Brouwer dat we over Vincents ziekte maar één ding zeker weten en dat is epilepsie. Namelijk omdat die ziekte in de familie Van Gogh meer voorkwam. En bovendien werd epilepsie ook als diagnose gesteld door dr. Rey in Arles. Dat kunnen we concluderen aan de hand van zijn medicijnenlijst, die bewaard is gebleven. Kortom, "we moeten uitgaan van de ware feiten."

12-2012